

УДК 378.147:811.111

DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-88-22

РОЛЬ УСВІДОМЛЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Сімкова Ірина Олегівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

isimkova@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0410-5454

У статті розглянуто теоретичні основи усвідомлення перспектив професійної діяльності. Встановлено роль усвідомлення перспектив професійної діяльності у формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів. Здійснено аналіз праць вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо розроблення питань пов'язаних із усвідомленням перспектив професійної діяльності. Досліджено основні завдання реформування вищої освіти в галузі професійної підготовки перекладачів, такі як розвиток у майбутніх фахівців усвідомленого ставлення до себе як культурно-історичного суб'єкта, збагачення світосприйняття тощо. Поняття «самоактуалізація» та «самовизначення», як прагнення особи до вдосконалення, визначено основними у концепції професійного розвитку. Здійснено порівняння таких типів самовизначення, як особистісне, соціальне і професійне. Виявлено, що різні аспекти формування готовності майбутніх фахівців до перекладацької діяльності (професійне самовизначення особистості, усвідомлення перспектив професійної діяльності, професійна ідентичність) є взаємопов'язаними і частково входять до змісту підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняних ЗВО. Розглянуто вимоги стандарту Міжнародної асоціації усних перекладачів, такі як рівень розвитку теоретичного мислення, здатність співвідносити понятійний апарат вивчених дисциплін із реальними фактами і явищами професійної діяльності тощо. Охарактеризовано зв'язки між професійним самовизначенням особистості й усвідомленням перспектив професійної діяльності. Проаналізовано модель «Я-концепції» щодо інтелектуальних особливостей, здібностей, цінностей, інтересів майбутніх фахівців, їхнього ставлення до професії і розуміння вимог майбутньої професійної діяльності, майбутні фахівці здійснюють збір ідей щодо можливого розвитку професійної діяльності. У запропонованій моделі майбутні фахівці мають можливість проаналізувати власні ідеї, перевірити, наскільки вони прийнятні й придатні для перекладацької діяльності; визначити обов'язки і ролі перекладача; надати інформацію щодо перебігу робочого дня і тарифікації, переваг професійного зростання тощо. Запропонована модель планування професійної діяльності майбутніх перекладачів визнана ефективним засобом усвідомлення перспектив професійної діяльності.

Ключові слова: перспективи професійної діяльності, професійне самовизначення, професійна компетентність, професійна підготовка, майбутні перекладачі.

THE ROLE OF RECOGNITION OF PROFESSIONAL ACTIVITY PERSPECTIVES IN FUTURE TRANSLATORS' PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT

Simkova Iryna Olehivna,
Doctor of Sciences (Education), Associate professor
Head of Department of English Language for Humanities,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

isimkova@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0410-5454

The paper deals with the theoretical backgrounds of recognition of professional activity perspectives. The role of the recognition of professional activity perspectives in the professional competence development for future translators/interpreters is determined. The analysis of researches of Ukrainian and foreign experts on the development of issues related to the awareness of the professional activity perspectives is made. The connection between professional self-determination of the personality and recognition of professional activity perspectives is described. The selection of authentic materials and professional context is discussed as means that influence the recognition of professional activity perspectives of future translators/interpreters. Such types of self-deter-

mination as personal, social and professional are considered. The standards of the International Association of Interpreters/Translators are considered. The main tasks of the higher education reforming in the field of professional training of translators/interpreters are determined; they are the development of conscious attitude of future translators/interpreters to perceive themselves as a cultural and historical individuals, the broadening of future translators/interpreters' worldview; the formation of future translators/interpreters' social responsibility, the recognition of professional activity perspectives, the development of ability to reflect. The possession of skills and abilities of professional self-identification, recognition of professional activity perspectives and professional identity are defined as one of the types of commitment of future translators/interpreters to perform professional activities. The "self-identity conception" model concerning the intellectual peculiarities, abilities, values, interests of future specialists, their attitude to the profession and understanding of the requirements of future professional activity are analyzed. Within the model future specialists collect ideas about the possible development of professional activity. In the proposed model of professional activity future specialists have the opportunity: to analyze their own ideas, to check how they are reliable and suitable for translation activities, to determine the responsibilities and role of an interpreter, to provide information on working hours and tariffs, the benefits of professional growth etc. The model of professional activity planning for future translators/interpreters is proposed as an effective means of recognition of professional activity perspectives.

Key words: *professional activity perspectives, professional self-determination, professional competence, professional training, future translators / interpreters.*

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство проходить крізь складні соціокультурні трансформації, які охоплюють усі аспекти життєдіяльності. Глибокі зміни в суспільному, політичному й економічному житті країни впливають на розвиток системи освіти. Зазвичай перекладачі працюють в умовах постійного розширення і поглиблення сфер міжкультурної комунікації, як в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС), так і в Україні. Цей факт впливає на реформування вищої освіти в галузі перекладу, його змісту відповідно до стандарту Міжнародної асоціації усних перекладачів (The International Association of Conference Interpreters) (The International Association of Conference Interpreters, 2017), Національного професійного стандарту усних перекладачів (National Occupational Standard in Interpreting) (National Occupational Standard in Interpreting, 2010), рекомендацій ЮНЕСКО з питань мовної освіти тощо (UNESCO Science Report: towards 2030 – Executive Summary, 2015).

Зміна освітньої парадигми зумовлена новими суспільними потребами, тісно пов'язаними з розвитком творчого потенціалу майбутніх фахівців. Основними завданнями реформування вищої освіти в галузі професійної підготовки перекладачів є: розвиток у майбутніх фахівців усвідомленого ставлення до себе як культурно-історичного суб'єкта, збагачення їхнього світосприйняття; формування в них соціальної відповідальності, усвідомлення ними перспектив професійної діяльності, розвитку в них здатності до рефлексії (самоаналіз власної професійної діяльності). На наш погляд, успішне вирішення цих завдань у вищій школі можливе завдяки активному впровадженню сучасних інноваційних тех-

нологій, тренінгів, метою яких є постійний професійний розвиток і професійна ідентифікація, що дає можливість говорити про **актуальність** дослідження ролі усвідомлення перспектив професійної діяльності у формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз праць вітчизняних і закордонних фахівців показав, що питання щодо усвідомлення перспектив професійної діяльності активно розробляються. У психології питання усвідомлення перспектив професійної діяльності та професійного самовизначення досліджували А. Гарсія-Ромеу (2010 р.), А. Маслоу (1996 р.), А. Ро (1969 р.), Д. Сьюпер (1971 р.), Л. Тай (2011 р.), Е. Хейвігерст (1973 р.), Р. Едвардс (2006 р.), К. Ясперс (1997 р.) та ін. Різні види професійної ідентифікації представлені в дослідженнях Е. Зеєра (2005 р.), Є. Клімова (2005 р.), А. Маркової (1996 р.), І. Остапенко (1996 р.), Н. Пряжнікова (2008 р.), В. Семиченко (2004 р.) та ін.

А. Маслоу (Maslow, 1996: 26-32) запропонував концепцію професійного розвитку і виділив як головне поняття самоактуалізацію, яку він розумів як прагнення особи до вдосконалення, прояв найкращих професійних якостей фахівця в значущій для нього справі через усвідомлення перспектив професійної діяльності. Згідно з його концепцією, близькими до поняття «самоузначення» є такі поняття, як «самоактуалізація», «самореалізація», «самоусвідомлення», «ідентифікація».

Варто підкреслити, що в дослідженнях закордонних науковців основи самореалізації розглядаються крізь призму прагнення особи проявити себе за допомогою професійної діяльності. Так, К. Ясперс

(Jaspers, 1997) аналізує поняття «самовизначення» крізь професійну діяльність, яку виконує особа. Він розглядає процес професійного самовизначення через набуття і розвиток професійних навичок і вмій. Е. Хейвігерст (Havighurst, 1973: 3-24) вважає, що оволодіння ними дозволяють особі стати повноцінним фахівцем. Однак питання усвідомлення перспектив професійної діяльності як невід'ємного компонента формування професійної компетентності майбутніх перекладачів нині недостатньо розроблені й обґрунтовані теоретично.

Мета статті. Метою статті є розгляд теоретичних основ усвідомлення перспектив професійної діяльності та визначення ролі цього феномена у формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Для досягнення поставленої мети використані теоретичні методи, наприклад, критичний аналіз наукової літератури з перекладознавства, методика навчання перекладу, психології стосовно досліджуваного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів відіграє усвідомлення перспектив професійної діяльності, оскільки, відповідно до стандарту Міжнародної асоціації усних перекладачів (The International Association of Conference Interpreters, 2017), фахівці повинні мати високий рівень розвитку теоретичного мислення, здатність співвідносити понятійний апарат вивчених дисциплін із реальними фактами і явищами професійної діяльності, уміти творчо використовувати теоретичні положення для вирішення практичних професійних завдань; володіти системою уявлень про взаємозв'язок мови, мовлення, історії та культури носіїв мови перекладу (далі – МП) і мови оригіналу (далі – МО), володіти знаннями про функціонування і місце культури МП і МО в суспільстві, про національно-культурну специфіку країн МО і МП; володіти системою уявлень про соціальну природу МО і МП, ролі МО і МП у житті суспільства.

У зв'язку із цим перед вищою освітою постає комплекс проблем і завдань, які включають: розвиток аксіологічних настанов особистості за допомогою її збагачення універсальними і національно-специфічними цінностями культури МО і МП; посилення гуманності – загальнокультурного змісту освіти, пов'язаного із широтою розуміння феноменів професійної діяльності, поліфонічним світосприйняттям, що передбачає у професійній діяльності майбутніх перекладачів гармонійне поєднання знань, почуттів і творчої діяльності. Одним

з аспектів усвідомлення перспектив професійної діяльності майбутніх перекладачів є розширення комунікативного діапазону фахівця завдяки взаємодії із представниками інших культур, підвищення якості підготовки на основі інтеграційних професійних компетентностей.

Розв'язання поставлених завдань варто досліджувати крізь призму глобалізації та культурної динаміки, що забезпечить формування в сучасному фахівця здатності орієнтуватися у світовому професійному просторі. Одним із засобів усвідомлення перспектив професійної діяльності є взаємодія майбутніх перекладачів із представниками різних культур МО і МП. Вона (взаємодія) сприяє розвитку функціональних умінь, як-от розуміти погляди і думки представників культури МО і МП, коригувати свою поведінку, долати конфлікти в процесі міжмовної комунікації, визнавати право на існування різних цінностей, норм поведінки, усі ці вміння сьогодні є необхідними для сучасних перекладачів. Така взаємодія можлива завдяки програмам академічної мобільності (ERASMUS+, Fulbright program тощо), які пропонуються в університетах. Майбутніх перекладачів варто залучати до таких програм, оскільки участь у них готує майбутніх фахівців до ефективного функціонування в швидко мінливих професійних умовах, ознайомлює їх зі стандартами світових досягнень, збільшує можливості професійної самореалізації на основі комунікативності і толерантності.

Провідною стратегією модернізації вищої професійної освіти є усвідомлення потенціалу і ресурсів із метою формування фахівця як особистості, яка здатна до соціокультурного самовизначення й усвідомлення перспектив майбутньої професійної діяльності. Зазвичай результатом діяльності професійного самопізнання є професійне самовизначення, яке виражається в професійній ідентичності (Edwards, Nicoll, 2006: 115–131)

На усвідомлення перспектив професійної діяльності майбутніх перекладачів впливають відбір і засвоєння професійного контексту, зміст якого інтегрує професійну термінологію й інформацію щодо соціокультурних особливостей комунікації. Тому підготовку майбутніх перекладачів у науково-технічній сфері доцільно здійснювати на матеріалі автентичних текстів, спочатку не призначених для навчальних цілей, але які представляють широкий комплекс письмових і усних повідомлень, створених носіями мови, запозичених з їхньої комунікативної практики. Спостереження за поведінкою представників культури МО і МП сприяє

Особливістю досліджень щодо питань усвідомлення перспектив професійної діяльності особистості є той факт, що у вітчизняній психолого-педагогічній літературі цей процес завжди розглядається як різновид самовизначення у взаємозв'язку з особистісним, життєвим, соціальним та іншими видами самовизначення.

Так, Н. Пряжников (Пряжников, 2008) виділяє такі типи самовизначення: особистісне, соціальне і професійне. Професійне самовизначення – це усвідомлення, побудова, коригування та реалізація професійних перспектив. Тому головною метою професійного самовизначення є поступове формування внутрішньої готовності майбутніх перекладачів самостійно й усвідомлено планувати, корегувати і реалізовувати перспективи свого розвитку (професійного, життєвого і особистісного), поступово формуючи готовність критично оцінювати себе як ефективного фахівця, постійно розширювати свої можливості і максимально їх реалізовувати (Пряжников, 2008).

Особистісне самовизначення як базовий елемент процесу формування і розвитку особистості визначає низку значущих орієнтацій щодо досягнення бажаного рівня в структурі соціальних відносин (Остапенко, 1996: 294–299; Edwards, Nicoll, 2006: 115–131). У широкому сенсі особистісне самовизначення є детермінантою соціального. Соціальне самовизначення як результат засвоєння соціальних ролей є основою для професійного самовизначення особистості. Під час цього процесу утворюються вимоги до певної сфери професійної діяльності, розвивається професійна суб'єктна позиція, формується професійна ідентичність.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів усвідомлення перспектив професійної діяльності відіграє важливу роль, оскільки сприяє усвідомленню ними загальнолюдських цінностей, необхідності постійного професійного розвитку, здобуттю знань щодо особливостей професійної діяльності, виділенню мети професійної діяльності й узгодженню її з іншими важливими життєвими цілями, усвідомленню загального розуміння соціальної й економічної ситуацій в країні й прогнозованих змін.

Подальшими розвідками в цьому напрямі може бути вивчення соціокультурних аспектів професійної підготовки перекладачів, оскільки перекладацька діяльність передбачає володіння іноземною мовою як інструментом спілкування і як інструментом досягнення міжкультурного порозуміння, що варто розглядати в межах соціокуль-

турного підходу до професійної підготовки майбутніх перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зеер Э., Павлова А., Симанюк Э. *Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : учебное пособие*. Москва : Моск. психол.-социал. ин-т, 2005. 216 с.
2. Климов Е. *Психология профессионального самоопределения : учебное пособие*. Москва : Академия, 2005. 226 с.
3. Маркова А. *Основы профессионализма*. Москва : Знание, 1996. 456 с.
4. Остапенко І. Аналіз особливостей професійної ідентифікації як типу особистісної активності. *Українська психологія: сучасний потенціал* : матеріали четвертих Костюківських читань : у 3 т., Київ, 25 вересня 1996 р. Київ, 1996. Т. 2. С. 294–299.
5. Пряжников Н. *Профессиональное самоопределение: теория и практика* : учебное пособие. Москва : Академия, 2008. 117 с.
6. Семиченко В. Проблеми мотивації поведінки і діяльності людини. *Модульний курс психології. Модуль «Спрямованість» : лекції, практичні заняття, заняття для самостійної роботи*. Київ : Міленіум, 2004. 521 с.
7. Сімкова І. *Теорія і методика професійної підготовки майбутніх перекладачів до здійснення усного двостороннього науково-технічного перекладу* : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 473 с.
8. Clegg S., Bradley S. Models of Personal Development Planning: Practice and Processes. *British Educational Research Journal*. 2006. Vol. 32. № 1. P. 57–76. URL: <http://www.jstor.org/stable/30032658> (дата звернення: 10.01.2019).
9. Edwards R., Nicoll K. Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development. *British Educational Research Journal*. 2006. Vol. 32. № 1. P. 115–131. URL: <http://www.jstor.org/stable/30032661> (дата звернення: 10.01.2019).
10. Garcia-Romeu A. Self-transcendence as a measurable transpersonal construct. *Journal of Transpersonal Psychology*. 2010. V. 421. P. 26–47.
11. Havighurst R. History of developmental psychology: socialization and personality development through lifespan. *Lifespan developmental psychology: personality and socialization* / eds.: P. Baltes & Schaie. New York : Academic press, 1973. P. 3–24.
12. Jaspers K. *Reason and Existenz. With a new Introduction by Pol Vandeveld*. Paperbound. 1997. 180 p.
13. Maslow A. Critique of self-actualization theory. *Future visions: The unpublished papers of Abraham Maslow* / In E. Hoffman Ed. 1996. CA : Sage. P. 26–32.
14. Roe A., Siegelment M. *The origin of interests*. Washington : AGPA, 1969. 98 p.
15. Super D., Bahn M. *Occupational psychology*. London : Tavistock, 1971. 209 p.
16. Tay L., Diener E. Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2011. № 101 (2). P. 354–365.
17. *National Occupational Standard in Interpreting*, чинний від 1 травня 2010 р. London : CILT, National Centre for Languages, 2010. 40 p.

18. *UNESCO Science Report : towards 2030 – Executive Summary*. Paris : UNESCO MSS/CLD, 2015. 47 p.

19. *The International Association of Conference Interpreters*. URL: <http://aiic.net/page/60> (дата звернення: 10.01.2019).

REFERENCES:

1. Zeer E., Pavlova A., Simanyuk E. (2005). *Modernizatsiya profesionalnogo obrazovaniya: kompetentnostniy podhod: uchebnoe posobie* [Modernization of professional education: competency-based approach]. Moscow: Moscow Psychology and Sociology Institute [in Russian].

2. Klimov E. (2005). *Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya* [The psychology of professional self-identification]. Moscow: Academia [in Russian].

3. Marcova A. (1996). *Osnovy profesionalizma* [The foundation of professionalism]. Moscow: Znanie [in Russian].

4. Ostapenko I. (1996). Analiz osoblyvostey profesiynoy identyfikatsii yak typu osobystisnoi aktyvnosti [Analysis of professional identification peculiarities as a type of personal activity]. *Ukrainska psykhologiya: suchasniy potentsial*, 2, 294–299 [in Ukrainian].

5. Pryazhnikov N. (2008). *Profesionalnoe saoompedelenie: teoriya i praktika* [Professional self-identification: theory and practice]. Moscow: Academia [in Russian].

6. Semichenko V. (2004). Problemy motyvatsii povedinky i diyalnosti lyudyny. *Modulny kurs psykhologii*. Module “Spryamovanist” [Problems of behavior motivation and human activity. Module course of psychology. Module “Self-determination”]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].

7. Simkova I. (2018). *Teoriya i praktyka profesiynoi pidgotovky maybutnih perekladachiv do zdiysnennya usnogo dvostoronniogo naukovo-technichnogo pekekladu* [Theory and practice of future translators professional

training to perform bilateral translation in scientific and technical domains]. Manuscript. Kyiv [in Ukrainian].

8. Clegg S., Bradley S. (2006). Models of Personal Development Planning: Practice and Processes. *British Educational Research Journal*, Vol. 32, 1, 57–76. URL: <http://www.jstor.org/stable/30032658>.

9. Edwards R., Nicoll K. (2006). Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development. *British Educational Research Journal*, Vol. 32, 1, 115–131. URL: <http://www.jstor.org/stable/30032661>.

10. Garcia-Romeu A. (2010). Self-transcendence as a measurable transpersonal construct. *Journal of Transpersonal Psychology*, 42(1), 26–47.

11. Havighurst R. (1973). History of developmental psychology: socialization and personality development through lifespan. *Lifespan developmental psychology: personality and socialization* / eds.: P. Baltes & Schaie. New York : Academic press, 3–24.

12. Jaspers K. (1997). *Reason and Existenz. With a new Introduction by Pol Vandavelde*. Paperbound.

13. Maslow A. (1996). Critique of self-actualization theory. *Future visions: The unpublished papers of Abraham Maslow* / In E. Hoffman Ed. CA: Sage. 26–32.

14. Roe A., Siegelment M. (1969). *The origin of interests*. Washington: AGPA.

15. Super D., Bahn M. (1971). *Occupational psychology*. London: Tavistock.

16. Tay L., Diener E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101 (2), 354–365.

17. *National Occupational Standard in Interpreting*. (2010). London: CILT, National Centre for Languages.

18. *UNESCO Science Report: towards 2030 – Executive Summary*. (2015). Paris : UNESCO MSS/CLD.

19. *The International Association of Conference Interpreters*. (2017). URL: <http://aiic.net/page/60>.